

695. В.

По Конф. 38215

6506

О. ОЛЕСЬ

ИЗДАТЕЛЬСТВО

КОМУ ПОРЯД
ПЕЧАТЬ МОЮ
ПОЕЗЖАХИ.

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00595231 (P)

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА

Кому повім печаль мою...

с 98, 106

164588

Л ь в і в 1931.

Накладом Видавничої кооперативи „ЧЕРВОНА КАЛИНА“
З друкарні „Штука“, Львів, Стрілецька пл. 2. Тел. 42-68

Львівська державна
наукова б.бліотека

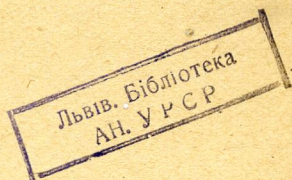
№

4470

06
10

382451

О. Олесь.

~~6506~~

54005

ПОЕЗІЇ
Кн. XI.

415(2-5a)5-65ячч

М. М. Т.

цю книжку присвячує

автор.

Із старих і майбутніх віків
В нас впиваються стрілами очі:
Не продайте тернових вінків
Наостанку проклятої ночі!

Не змінуйте тернових вінків
На блискучі вінки паперові,
Збережіть для майбутніх віків
Їх з червоними квітами крові.

24/X. 21.

„....і в огні
її окрадену збудять...“
Т. Шевченко

Вітри і бурі весняні
Звалили камінь із могили,
В кривавім морі і огні
Її окрадену збудили.

В красі нетлінній, чарівній
Вона розкрила очі сині...
Лани й ліси вклонились їй, —
Воскреслій мрії — Україні.

І мови рідної річки
Злились в одно широке море:
Дзвенять по рідному пташки,
І степ по рідному говоре!

Поглянеш в поле на жита:
Цвітуть в житах волошки сині,
І в небі квітка золота!
І небо — прапор України!

Як дзвони радісно гудуть!
Минула наша ніч осіння:
Ніде ні стогону не чуť,
Ні тихих скарг, ні голосіння.

Злетівсь на свято цілий світ
І слів, здивований, шукає,
І Чорне Море свій привіт
Гонцем крилатим посилає.

с к о н ф і с к о в а н о .

Весна! Прекрасна, чарівна,
Скрізь животворча, де не стане...
Очам здавалось, що вона
Уже ніколи не зів'яне!

...В кривавім морі і вогні
Її окрадену збудили...
Вітри і вихорі страшні
Її в повітрі закрутили.

Над краєм дим пожеж і мла...
Внизу страшне криваве море...
На хвилях плавають тіла...
Орач ланів своїх не оре...

Але Вона... Вона живе!
Її вже дужче голос чути!
І хто скує життя нове,
Вітрами й бурями розкуте?!

Із наших снів, з напівдумок неясних
Вночі блиснуло безліч сонць пре-
[красних
І громом сурм блискуче-золотих
Збудило мертвих і живих.

Христос воскрес! Воскресла Україна!
О, краю мій! Схиляюсь на коліна;
Коди й моя краплина в морі є,
Благословення дай своє.

31/III. 21.

МАРІЇ ЗАНЬКОВЕЦЬКІЙ.

Вона пішла дорогою страшною,
Коли ще ранок наш не цвів,
Вона ішла царівною-весною

З далеких радісних країв.

Де йшла Вона, там сходили троянди,
Куди дивилася — зірки.
Із сліз її займались діяменти,

З зітхань здіймалися чайки.

Це нам Вона степи й річки вквітчала,
Сади з опалами злила,
Могили рутою заслала —
І в небо кинула орла.

Хто чув її, той чув наш степ зелений,
Стояв у нашому гаю,
Той розумів наш біль і гнів шалений
І плакав в нашому краю.

Вона нам стежку протоптала
В країну сонця і тепла,
І враз з мечем, як янгол, стала
І нас на гори повела!

5/II. 23.

На плач наш, на стогін в останній вже час
Прийшла вона, воля прекрасна, до нас,
І соняшно-дивна усмішка її
Осяяла чорні безодні землі.

І руки зняли ми в щасливих сльозах
З молитвою, з гимном на зблідлих устах...
„Осанна, осанна!“ — зусюди ділось,
І в білім убранні був з нею Христос.

Забрязкала зброя... прибігли кати,
Взяли і обох повели на хрести...
Заходило сонце, і ночі крило,
Як камінь, на землю холодну лягло.

5/XI. 1929.

Весна ішла. Дерева шумом крила,
Революційний гімн на вулиці лунав, —
Моя ж душа спустила весла — крила,
І я мовчав.

Весна ішла. Не віяла любов'ю,
Житами, квітами, теплом...
Несло відкільсь людською кров'ю,
Злом.

28/VI. 22.

ВОЛЯ.

Коли Вона прийшла і стала,
Всміхнулась, скутих розкувала
І принесла нам стільки див,
Юда Каїна збудив.
Вони удвох взялись за руки
І повели її на глум і муки.

28/VI. 22.

З мечем і келихом вина
Злетів на землю Сатана.
І заgrimів могучий крик:
„Квіток мені, вогнів, музик!“

„Стомився Бог, не дав ладу, —
Я їх на гори поведу.
Нехай закрутять їх вітри
І скинуть в доли із гори“.

Блиснуло сонце. Зник туман,
Бадьоро стукнув тарабан,
В руках завітли прапори...
Біжать з піснями догори.

74585
Ніщо не стримає поток,
І він летить, несе пісок,
Каміння, бруд, добро і зло,
Все, що з дороги не зійшло.

А сонце вище, день ясніш,
І груди дихають вільніш.
Все ширше обрії ясні,
І все, як снилося ві сні...

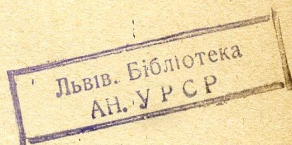
Важкий, важкий на гору шлях.
І день і ніч ідуть в боях,
На тілі, в серці безліч ран,
А жертв, а крові — океан!...

З мечем і келихом вина
Згори сміється Сатана:
„Пильнуйте: всюди вороги!
Ідіть, тут казка навкруги!“

Прийшли по трупах, по кістках,
З мечами, з кровю на мечях.
Співали їм пісні вітри,
Казки шуміли прапори.

38245

На камінь впали, сон міцний...
Ось-ось засяє день ясний, —
Роботи стане всім рукам,
Величний ми збудуєм храм.

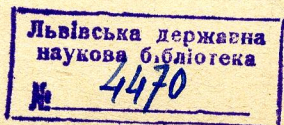

А вранці встали — знов війна.
„До зброї!“ кличе Сатана, —
„Для Храму місце! Скелі скрізь”.
І знову море крові й сліз.

І знову крик: „До боротьби!”
І впали скелі і дуби,
І чорні круки і орли,
Обнявшись крилами, лягли.

„Будуймо храм!” лунає крик.
Але до бою вояк звик,
Майстри ж... ці впали, ті в лісах,
А в решти сльози на очах.

Гуртом далеко по горі
Ідуть в долину косарі,
І долітає пісня їх,
Так — наче стогін, наче сміх.

Нестало хліба — знов війна.
Кричить: „До зброї!“ Сатана,
Палають села, як свічки,
Течуть скривавлені річки...

Іде зима, метуть сніги,
В ватаги збилися вороги.
„На бій останній!“ Знов війна.
— „До зброї!“ кличе Сатана.

І покотилися всі униз...
І знов на горах тихо скрізь.
А там, де мав повстати Храм,
Хтось впав і плакав влад вітрам.

1922.

Повстання зайнялось, як хмара в час світання,
І розлилось, як буря лісова,
Дуби хилилися, ламались без змагання,
І слалась килимом трава.

Як гасне все, погасло і повстання...
На трупи орґія прийшла.
Із хат співали їй ридання,
Земля здригалась і гула.

1921.

ПІД КРУТАМИ.

Ще до хутора далеко.
Натомився... шкода ніг...
Сніп під голову поклав я
І у чистім полі ліг.

Срібним лебедем у хмарах
Місяць весело купавсь,
Піря струшував із себе,
Може сонцю усміхавсь.

Не згадаю, що до мене
Вітер тихо шепотів:
Мозок стомлений не вловить
Тихокрилих навіть слів.

Я заснув і спав, як камінь.
Коли чую, — хтось прибіг
І схопив мене за руку.
Я отямитись не міг.

Срібним лебедем у хмарах
Місяць груди обмивав...
Біля мене з довгим крісом
Хлопчик змучений стояв...

„Що з тобою, де упав ти?!
Зранив голову свою?“
Сумно й гордо відповів він:
„Так, я впав... але в бою...”

Ти не чув хіба сьогодні,
Як гриміли тут громи?
Бились з ворогом ми славно
І вмирали славно ми...

Я лежав і бачив очі
Карі, сині, голубі.
Як квітки цвітуть, сміються,
Ні сльозиночки тобі.

Оточив нас дужчий ворог,
Покосив усі квітки,
Обіцяли нам підмогу —
Не наспіди козаки...

Обіцяли нам набої...
Ах, колиб вони були,
Ми напевне їх розбили б,
Бо ми бились, як орли...

Десь захована там зброя,
Десь закопана в землі.
Ми тепер ідем шукати —
І ми знайдемо її.

Ну, а ти, як прийдеш в місто,
Моїй матері скажи:
„Син твій впав в бою, як лицар,
Горда будь, а не тужи“.

А тепер прощай! Я військо
За собою поведу.
Я — отаман... Я вестиму!!...
Зброю перший я знайду“.

Мов крило, простяг він руку,
Блиснув шаблею в руці...
Крикнув голосно і дзвінко:
„По набої, молодці!“

Наче скошені косою
В полі чистому квітки,
Як один, почувши голос,
Повставали вояки...

І пішли шукати зброї...
Спів поволі затихав...
Срібним лебедем у хмарах
Місяць груди обмивав.

20/1. 1923.

„Вояче-брате! Рідний мій,
Сховай свій меч під головою...
Загоїш рани, підеш в бій,
Побешся з смертю самою“.

Насмерть порубаний в боях,
В руці з своєю хороговю,
Так говорив старий вояк,
Стогнав і тихо сходив кровю.

Але не слухав молодий, —
Він сціпив зуби, стиснув рану,
Він сів на огира блідий
І зник під крилами туману.

Припав до гриви і застиг.
Вже серце битись перестало,
А кінь все далі й далі біг —
Туди, де все в огні палало.

Кінь чорним вихором летів,
Зубами гриз, топтав ногами,
А на коні юнак сидів
І обнімав його руками.

25/I. 22.

В пурпурових шатах поле,
А на полі скрізь снопи...
Ой, скажи, недобра доле, —
Де взялися в нас степи?

Чи у нас забрали рала
В свої кузні ковалі,
Чи плугатаря прогнала
Татарва з його землі?

Чи у нас полки козачі
Вкрили соромом стяги,
Чи всі голови орлячі
Постинали вороги?

Чом у нас, недобра доле,
Замість кіп лежать тіла?...
Нащо ти колишне поле
Морем крові залила?...

8/VIII. 20.

Не плач, о музо, на труні! —
Плети вінок співцю-герою,
Упав він лицарем в бою
І вмер з усмішкою ясною.

О, кобзо, світу заспівай,
Що наш співець не тільки грає,
Не тільки бореться за край,
А із мечем в бою вмирає.

30/XII. 21.

Бели його маленькі, як пігмеї
Із казки велетня-орла,
З чолом білішим від лілеї,
Хоч тепла кров з його текла.

Бели озброєні списами
Його без зброї, без коня...
Юрба безглуздими очами
Дивилась мовчки серед дня.

Ввели у льох. Взялись за діло:
„Ти хто такий? Ти що за пан?“
І враз, як з хмари, загриміло:
„Я гайдамака, отаман!“

„Признавсь! Розкуйте! Звідкіля ти?“
А він... він вирвав шаблю з рук,
І став їх сікти і рубати:
„Богун я, Гонта, Кармелюк!“

Здетілась згряя... Він змагався,
Рубав і сік... нарешті впав,
Але і мертвий ще сміявся,
Глумився з них і зневажав.

21/Vl. 22.

1921 РІК.

Він, рік старий, як інші, не вмирав,
З мечем стояв він біля брами,
Вояк, уславлений боями,
Суворо-мовчки зміни ждав.

Прийшов в 12 рік Новий,
І карно став замість старого,
Він став і тільки... Вартовий
Змінив ла варті вартового.

1/1. 1922

З зерна надій моїх, заметених снігами,
Розквітло дерево червоними квітками.
Повстання! буйне, всенародне:
Повстали небо і безодні.

Риплять вози всього повні,
Ревуть воли і ржуть коні,
„Гей, воли, віо! но!...
Памятаймо всі одно.

Ой, упали срібні роси,
На рушниці та на коси.
Буде праця в чистім полі:
Всі накосяться доволі.

Попереду чорношличники,
А ззаду каліки,
Тепер, кажуть, Україну
Визволим навіки.

Петлюрівець чорнобривий,
На гнідому жеребці,
Обминає вози повні,
З шаблюкою у руці.

Кричить: „Праворуч! Спиш?
Дай людям розминутись.
Дивись: з мішка тече пшениця,
Праворуч! а-ра-о!“ і зник.

В очах непереможне щось могуче,
Як грім!
Як сонце, що горить блискуче
Всім.

Гармати рев і вибух!... тиша,
Але на мить:
Червоношличників крилата згряя
Вперед летить.

Заторохтіли кулемети, —
Спинилась валка... Але рух:
Шаблі, рушниці і багнети
Блищать із рук.

Мов крила в валки розгорнулись
І подалися наперед
Туди, де вибухи почулись —
І кулемет.

...Несли на ношах і без нош,
Поляг Данило, впав Тимош,
У отамана вісім ран,
Але в бою ще отаман.

На конях двоє, як орли
Летять-кричать: „перемогли!“
Ніхто з лукавих не утік!
Попали всі в залізний міх.

Перехрестилися і впали на коліна:
„— Так буде вільна Україна! “
В серця потік надії мед...
І валка рушила вперед.

8/XI. 21.

За горою сонце гасне.
Під горою москалі.
Попускали коні в жито,
Посідали на землі.

Сміючись, оповідають,
Як повстанців потовкли,
Скільки в полі розстріляли,
Скільки в місто узяли.

За горою сонце гасне.
Під горою москалі.
А за балкою оселі.
Тихо, тихо на селі...

Всі у лісі. Люде й коні,
І кovala й ковалі.
За горою сонце гасне.
Під горою москалі.

1921 р.

У Степана — рана, а в труні — Марина.
Доня притулилась до Івалка-сина.
У Степана рана... він не розуміє,
Як це вчора сталося, а спитать не вміє.
Пригадав: „ввірвалися, скриню розламали,
Лаялися довго і чогось шукали.
Стерпіти не сила, жінка їм і каже:
„Гетьте собі з хати, а то хтось тут ляже!“
Подивився вовком: „замовчи, холера!“
Вихопив і стрільнув в груди з револьвера.
Я його хапаю за криваву руку,
А над головою бачу вже шаблюку.
Далі, що зо мною сталося — не знаю,
Розкажу, спочину, тільки, пригадаю“.
У Степана — рана, у труні — дружина,
Доня притулилась до Івана-сина.

4/1921 р.

Чи тут лишитись біля хати
І завтра бути на сосні?
Чи може в темний ліс тікати,
Вовком, ховаючись, блукати
І врешті вмерти на весні?...

Або... Колиб лише справдилось!
Поводі смеркло. Ніч прийшла,
І серце радісно забилося.
Вікно... стук-стук!... І рочинилось,
І люба руки простягла.

І так щоночі. А уранці,
Ще не світає на дворі,
Ще п'яні сплять — хропуть поганці,
Ще в снах про волю мріють бранці,
А я вже в лісі, на горі.

Мана, химера! **Вже** гармати
Гримлять громами в долині
І військо стало одступати,
Вже шанці кинули копати,
Й село покинуте в огні.

Бери дитину... Це сховати?
В тім самім місці, — знаєш ти,
Сліпим тебе там не знайти...
Прощай, прощай... О, Божа мати,
Сиріт собою захисти!

7/V. 21.

Біжу, біжу. Куди?... не знаю...
Чужі гармати вже гудуть
І козаки назад ідуть,
Борнею змучені докраю.

Я з ними йду! Замість рушниці
Візьму я кобзу золоту:
Я їм вінок з пісень сплету,
В серцях їх збуджу блискавиці!

І спів мій хвилею полетіть
По нивах, селах, хуторах...
Застогне камінь у ярах,
І грім у хмарах відгукнеться.

І в душах змучених докраю,
Прокинеться могутий гнів —
І вдарить ще раз ворогів...
Біжу... куди?... тепер я знаю.

9/III. 20.

Встають страховища криваві.
Голодні, босі, а в уяві
Далекі привиди встають,
Встають страховища криваві.

Віками людська кров тече,
І божевільних не напоє,
І шабля дужче ще січе,
І розливає крові втрое.

Голодний шлунок будить гнів,
І падають старі і діти.
Нема на світі двох братів,
Забуті Божі заповіді.

Ні! далі, далі від катів! —
Тут страшно дихати і жити.
Туди, туди, деб я зумів,
Розбитим серцем відпочити.

...Як тихо тут!... як люблю спочивати...
Ніде ні звука навкруги.
Тут не гримлять громи-гармати
І не куються ланцюги.

Приїхав вчора уночі,
Спустив важкі готельні штори,
Лежав і мріяв, не сплючи,
Про тихий день, про вічне море.

Досонця встав. Краса яка!
Як лев, лежить і диха море,
А вітра-велетня рука
Збива йому із гриви гори.

Душа співала молитви
Красі величного світання.
О, Боже, день благослови,
Дай мир і тишу раювання!

Високо сонце вже зійшло,
І пляж, як ярмарок великий,
Мов безліч квітів розцвіло,
А скільки руху, сміху, крику!

На пляжі ситі павуки,
Такі байдужі і холодні...
І знов я чую молотки —
Проходять босі і голодні.

29/III. 20

ГОЛОД.

I.

Проклятий, збуджений громами,
Підвівся, встав з землі,
Й заскреготав голодними зубами
В гнилій кривавій млі.

І він пішов, нестриманий, полями
До міст, до сіл, до хуторів,
Він нападав на все без тями —
І все без тями гриз і їв.

Він розривав бика руками,
Вівцю, як хліба шмат, ковтав,
Дітей малих з'їдав з кістками,
Не обминав дерев і трав.

Все з'їв. Тікати, — не спаслися:
Догнав на горах, у лісах,
А тих, що в муках розпнялися,
Він з'їв, голодний, на хрестах.

І враз самий лишився у пустелі,
Всміхнувся, зітхнув, на гору зліз
І написав огнем на скелі:
„Хліб, мир і воля — наш девіз“.

29/ІІІ. 1922.

II.

Слухайте, слухайте крик із безодні,
Нашу молитву гарячу...
Ви, що обідали й ситі сьогодні,
Киньте хоч шкуру собачу!

Землю укрили ми трупом холодним,
Чорна земля посиніла...
Хліба нам, хліба нам, хліба голодним,
Вашої крові і тіла!

Як? Ви не знали, що впала посуха?!
Як? Ви не чули нічого?!
Де-ж ваше серце і очі, і вуха,
Де-ж у вас крихта людського?!

Мясо ви! М'яса нам, м'яса нам вволю!
Падло давно ми поїли.
Гляньте! По нашому чорному полю
Всюди розриті могили.

О, порятуйте, бо ми рятувались,
Кору ми їли і глину
Людської крові із ран напивались,
Мати варила дитину!

Землю укрили ми трупом холодним,
Згляньтесь, о згляньтесь на муки...
Хліба нам, хліба нам, хліба голодним!
Хліба нам, хліба, звірюки!

13/V. 1922.

III.

Тиждень терпів я від голоду муки,
Плакав, ходив, простягаючи руки,
Врешті й ходити уже я не зміг,
Ледве дійшов і упав на поріг.

Встав би, підвівся... та зрадили сили...
Плакали діти, баби голосили.
Хведір, мій син, на лежанці лежав...
Звісно, каліка: терпів і мовчав.

Рачки над-вечір поліз я по двору,
Ледве добрався і вліз у комору,
Наче уже переміг я й біду: —
Їсти не хочеться, — смерти вже жду.

Вранці на другий день зирк! аж у руки
Хтось мені суне кавалок макухи.
Хто це? Це ти, мій сусіда, Петро...
Бог хай віддячить тобі за добро!

Слина пішла... Затрусилися руки.
Боженьку милий! Кавалок макухи!
Де ти? Пішов вже... Аж нагло онук
Вихопив в мене кавалок із рук!

Хтів я схопитись, побігти, догнати,
Вирвати з рота! Навколішки стати...
Вже я підводжусь і падаю знов...
Впав непритомний, прокинувся — кров!

Мабуть забився.. Вже близько докраю..
Крутиться все навкруги... умираю..
В кого спитатиб — чи з'їв хоч онук,
Може і в нього хтось вирвав із рук.

14/V. 1922.

IV.

Ближче головоньку... Любий мій, спи...
Завтра ми підемо вдвох у степи.
Пташка співає там, бджілка гуде,
Батечко рідний, далекий нас жде.

Сядемо в полі ми втрьох на межі...
„Батечку рідний, нам все розкажи.
Де ти так довго в дорозі баривсь,
Де ти так в чистім степу закуривсь?“

Спи, моя біла пушинко легка,
Дам я сьогодні тобі молока.
Знову тече воно в грудях моїх.
Пий, моя пташко, бо пити не гріх.

О полилось, потекло по щоці...
Пий, це малина в моїм молоці.
Це я вишневого соку влила,
Щоб моя зірка рожева була.

Сил не стає... Ось де лихо-біда.
З ким-же лишишся, ти, квітко бліда?
Як-же без мене ти будеш рости,
Хто тебе стане у люди вести;

В кого заснеш ти на теплім плечі,
Хто тебе вкриє рядном уночі?
Ні, я на муки тебе не віддам,
В лісі не кину голодним вовкам!

Мій ти! не бійсь! Притулися і спи.
Вранні ми підем туди, у степи...
Пташка співає там, бджілка гуде,
Батечко рідний на конику жде.

13/V. 1922.

V.

Ввечері голову вчора одрізала
Галі... дитині моїй,
Вдосвіта, вранці сьогодні поснідала...
Що це я, що це я? Боженьку мій!

Так, я одрізала пилкою голову,
Думала: мясо я з'їм...
Думала мясо, а їла я коливо...
Коливо, коливо, бий мене грім!

Царство небесне їй. Ти не лишилася
В світі без мене сама,
Мати твоя не корилась, а билася,
Тільки... вже сили нема.

Людоньки!... (що це я — сплю?)
Вбила дитину свою!...
З холоду, з голоду я збожеволіла...
Людоньки!... (що це я сплю?)

14/V. 22.

Чорні стовпи обгорілі.

Три. На горі.

Огнища. Огнища. Огнища.

Кидають полум'ям в небо,

Кровю кричать.

Бризкають кровю у небо.

Стогнуть вітри.

А я, як Бетовен, у бурю, стою. .

Зникла земля, залишилась Голгота.

Кара прийшла!

Тисячі сов

Дивляться страшно на мене

Звідусіль, звідусіль, звідусіль...

Ха — ха — ха — ха!

Д'явольський регіт лунає....

Я збожеволів!

2/VІ. 19.

Чи не ти, сліпий, із степу
Сам зайшов у ліс?
— „Так, я сам, але осліп я
Не від сонць, а сліз“.

Чи не ти це Мрію-Волю
По дорозі вбив?
— „Думав я, що наша панна
Ходить серед нив“.

Чи не ти у власну хату
Ворога привів?
— „Так, привів, але мій ворог
Був також з рабів“.

Чи не ти тепер голодний
Плачеш під вікном?
— „Так, але і він без хліба
В хаті за столом“.

Чи не він у тебе в хаті
Паном, катом став?
Чи не ти синів і дочок
В наймити віддав?

29/ІІІ. 1922.

В нас не сталося нічого...
Правда, якось вороги
Налетіли з усіх боків,
Оточили навкруги.

Правда, міцно спали люди,
Спали старші і малі.
Вояків в ту ніч, повстанців,
Не було в нас на селі.

Крики з полум'ям пожежі
В божевільний жах злились,
Плач дітей, іржання коней
Чимсь зловіщим пройнялись.

Що там сталося, — не згадаю,
Вранці зникли москалі,
День прийшов золотоокий,
І погасло на селі.

В нас не сталося нічого,
А як сталося, — пусте!
На пожарищі давно вже
Оттакий бурян росте...

3/II. 21.

Страждати, думати, терпіти.
Щоночі плакати ві сні,
Носити в серці сонце, квіти
І неспівані пісні —

І гріх, і злочин перед світом,
Що дав нам розум, почуття,
Щоб ми цвіли рожевим цвітом
і засипали ним життя.

Хто смів народ за горло взяти
І придушити наче пса?!
Хто смів орла вгорі підтяти
І лет спинити в небеса?!

О, Україно! Світ сміється
З народу-лицаря степів,
А він в ногах у ката вється —
І терпить муки, як терпів.

1/II. 1921.

Як злука Бога з сатаною,
Моя країна жалібна,
Як злука Бога з сатаною,
Як келих крові і вина.

Які думки ховає чоло
Віки закутого раба,
Коли гримлять громи навколо
І йде смертельна боротьба?

Чи купчиш ти, народе, силу
І ждеш того ясного дня,
Коди на мрію прудкокрилу
Ти поженеш свого коня?

Коли ж ти, Сфінксе, з таємниці
Нарешті здіймеш свій покров?
Три роки чути брязкіт криці,
Три довгі роки ллється кров!!...

25/XII. 20.

Ти стомивсь, народе бідний,
Відпочинь, засни!
Хай тобі в зимі присняться
Усміхи весни.

Перші радісні потоки,
Перший ніжний цвіт..
Перший грім із хмар суворих,
Перший сонця схід.

Перші сутички з Москвою,
Січі і бої,
Перше сяйво слави й волі
На твоїй землі...

...Відпочинь, засни, народе,
Біль і гнів приспи,
Хай твою напоють душу
Запашні степи.

Хай спокійно хазяйнує
В твоїй хаті кат.
Хай старий козак з онуком
Дивляться зза ґрат!

А коли загоїш рани,
Наберешся сил,
В темну ніч піди у поле
До святих могил.

І на них мечем і кровю
Мертвим присягни,
Що завернеш славу й волю
На свої лани.

Що гармати не замовкнуть,
Не заснуть шаблі,
Доки кат один хоч буде
На твоїй землі!!

.

26/IV. 24.

Життя у всій своїй красі і гнівній силі
Прийшло з вимогами до нас,
А ми в той час ридали на могилі
Від глуму, сорому, образ.

В труні лежали тихо наші мрії
І найсолодші наші сни,
Що вмерли, втративши надії,
В прихід блискучої весни.

Ми не пізнали їх в цім образі суворім
І одвернулись од життя.
Ах, стільки ран було вже в серці кволім,
Що снилось тільки забуття.

Пішло Життя залізною ходою
До брам заводу, до тюрми,
І ми почули над собою
Якісь нечувані громи.

І враз прокинулась в нас сила
І гнів, потоплений в сльозах,
У собі вчув огонь і крила, —
Заблисла віра у очах,

І стали битись ми без зброї,
З життям боротись почали,
Які були у нас герої,
Які були у нас орли!

Як дивно гордо умирали!
Здавалось, лицарі діди
З могил славетних повставали
І ось дивують знов світи.

Життя подужало, розбило,
Загнало нас в ліси, в яри,
Козацьким тілом землю вкрило
І потоптало прапори.

Мов над річками Вавилону,
Тепер ми журно сидимо,
І з уст залізного закону
Страшного вироку ждемо.

21/II. 22.

Як океан, глибока наша рана,
Як чорна ніч, скорбота наша чорна.
В яких лісах, в яких дрімучих пущах
Ми знайдемо цілюще зілля?

Хто допоможе нам нести на гору камінь,
Де світлий храм віки уже будуєм?
Вітри його із наших рук на півдорозі вирвуть
І кинуть знов його в яри, в безодні.

Хто слово втіхи скаже нам в розпуці?
Навколо тільки дикий сміх лунає:
„В їх не було нічого і не буде!
Женить їх знов в залізні ярма!“

І ми самі вночі згубили братні руки
І заблудилися в лісах зневіри.
Як листя, нас метуть вітри по світу —
І топчуть по шляхах прохожих ноги.

Коли-ж згори наш дзвін старий задзвонить
І полетить на крилах в кожную душу?
Коли з очей сліпих у нас поллються сльози,
Але уже не сльози мук гірких, а щастя?

3/VIII. 1922.

О, принесіть, як не надію,
То крихту рідної землі:
Я притулю до уст її
І так застигну, так зомлію...

Хоч кухоль з рідною водою!...
Я тільки очі напою,
До уст спрагнїлих притулю,
Торкнусь душею вогняною.

12/ІХ. 1921.

ПІСНЯ.

Ой, чужино, чужинонько,
Зрадливая дружинонько!
Одружився я з тобою
Після січі, після бою.

Після січі, посічений,
Після бою скалічений.
Пішов в хату — не топилося,
Хотів з'їсти — не варилося.

Хотів лягти і спатоньки,
Як десь, як там у матінки,
А в головах на весілля
Не подушка, а каміння.

Хотів лиха позбутися,
Додомоньку вернутися —
Стоїть муром ліс дрімучий,
А за лісом гори-кручі.

Ой, вихорі, не кидайте,
Сирим піском закидайте!
Орли, орли, в небі майте,
Мого тіла не займайте!

Ой, вихори, над ворогом
Метіть пилом та порохом!
А ви, орли, в небі майте,
Мою шаблю пригадайте!

Однаково: більше не жити —
Умерти, чи край свій лишити:
Чужина — могила, чужина — труна,
Пустеля безплодна, холодна, нудна.

Щасливий є той, хто на полі в бою
Вирішує сміливо долю свою.
Впаде — як на небі блискуча зоря,
Щоб жити у струнах співця-кобзаря.

Лежить він на рідному полі віки,
Шумлять над ним трави і квітнуть квітки.
Він бачить, як правнук за плугом іде,
Як повно буяє життя молоде.

Чужина — могила, чужина — труна,
Душа на чужині, як чайка сумна, —
Літає і квилить в сльозах без гнізда:
Навік його змила бурхлива вода.

12/VIII. 27.

НА ЧУЖИНІ.

Не вірив я в життя по смерті,
Тепер я вірю в диво з див.
Було для мене страшно вмерти,
Умер і нагло знов ожив.

Так само тут і сонце, й зорі
І в щасті, в радості — німі.
Але якісь байдужі в горі
І люди наче ті самі,

Весна, зима, і дні, і ночі,
Музика, сміх, і плач і рух,
Та скрізь, як привід опівночі,
Блукає твій самотній дух.

4/X. 25.

Літо. Свято. В місті тиша —
Наче вимерло в цю ніч.
Думка втишена, ясніша,
Серце, нерви спокійніші.

З міста виїхали люди
На річки, в поля, в ліси,
Щоб надихалися груди.
Щоб набралися краси.

І враз... як ніж отруйний, гострий в груди...
Ах, це ж — могила, це — труна!
Життя десь там, де рух, де люди,
Де рідна сторона!!

В землю закопаний я лежу тут роки,
Тут тліє мій мозок і серце моє,
А десь надо мною бувають потоки,
І сонце каскадами золота бє!

Земля, вода і сонце злилися, з'єднались
У творчих процесах життя...
Там квіти уперше світам засміялись,
Там зерна, здригнувши, встають з небуття...

Там, там лише духу вернулась би сила,
Там, там лише вгору летів би він знов,
— А тут він волочить скривавлені крила,
Як ранений лицар свою хоругов...

В могилі я... знаю, вже бачу — в могилі...
Устати б, розперти, розбити труну, —
Не можу! Не хочу! О, любі, о, милі,
Не можу вернутись в свою сторону!

Не можу... хоч мати
Зве сина в огні,
Востаннє обняти!...
Несила мені!!

Ах, вечір би швидше! Він тишу цю збуде,
На вулиці, в вікнах заблиснуть огні, —
Піду я дивитись — як бавляться люди
Холодні, чужі і далекі мені.

1929.

МЕРЦІ.

Зійшлися мерці до господи —
І сіли, як всі, за столи,
І довго понуро і мовчки.
Сиділи і пиво пили.

Нарешті озвались тубільці:
„Чому ви смутні й мовчазні?
Покиньте журбу: незабаром
Настануть і соняшні дні“.

Мерці одностайно зі тхнули,
Скривили поблідлі уста.
Хтось кинув: „не віримо більше:
Хто зніме Вітчизну з хреста?!“

Хтось встав, підійшов до чужинців
І кухоль простят їм: „наздар!“
Мерці переглянулись мовчки,
Зажевріли очі, як жар.

І враз завязалась розмова:
Як довго, хто тут, відкіля?
Один відповів: „Із Полтави,
В Полтаві був лікарем я“.

Другий затрусився і каже:
„Свій вік присвятив я синам,
Лежать мої діти в могилах,
Лишвся на світі я сам“.

„Я був адвокатом, суддею“,
„Я був журналістом весь вік“
„Я з Києва: був комісаром,
Та довше не стерпів і втік“.

„А я був письменником. Мав вже
З десяток великих книжок,
Весь вік я за волю змагався
І сплів їй терновий вінок...“

І так сповідались до ночі,
І кожний усе розповів:
За що хто боровсь і змагався,
За що хто страждав і терпів.

Пробило 12. Поволі
В корчмі порожніли столи.
Мерці уклонилися чемно —
І мовчки, схилившись, пішли.

28/ІІІ. 1928.

Все більш і більш зникає рідний беріг
І память губить образи, як квітка пелюстки,
Все більш стихає рух і голоси тривожні...
Наш корабель спускається в могилу.

Ще пройде рік і ми вже не почуєм,
Ні зойку матерів, ні крику друзів наших
І тільки чутимем — як в нашій тілі, мозку
Черва, як ми тепер, гризеться за вечерю.

23/II. 26.

Брати-вигнанці, пригадаймо
Коханий край, щасливі дні...
Брати і сестри, заридаймо
Серед чужих на чужині!

В краю холодному, німому
Минає наш короткий вік...
Коли-ж ми вернемось додому —
І чи пізнають нас калік?

Чи стріне сина рідна мати,
Чи брат сестру не прокляне,
Чи серед ночі в пустці хати
На стукіт наш сірник блисне?

Чи там, де ясним сном минало
Дитинство наше золоте,
Життя з землею все зрівняло,
І тільки сам бурян росте?!

Брати і сестри, вийдем в поле,
Йде косовиця і жнива,
Пшеницю звозять у стодоли,
Утретє коситься трава.

Чужі, здалека, збоку станьмо,
Як край дороги — буряни,
І навкруги крізь сльози гляньмо
На вкриті копами лани.

Брати і сестри, даймо руки,
Забудьмо помилки, гріхи:
Одні палять нас, мучать муки,
Одні нас душать ланцюги.

Брати-вигнанці, пригадаймо
Коханий край, щасливі дні.
Брати і сестри, заридаймо
Серед чужих на чужині.

9/VIII. 28.

О, недурно в скорботах ми плачемо
На вигнанні в холодних світах,
Ми своєї землі не побачимо...
Тільки може у мріях, у снах.

Тільки в снах її подих відчуємо,
Її муки, надії, жалі,
Тільки в снах затишних ми почуємо
Рідний голос святої землі.

І чому по світах ми блукаємо
І який ми спокутуєм гріх,
Ми ніколи до суду не визнаємо
Від людей ні чужих, ні своїх!

25/І. 24.

Заходить сонце. Одцвітає,
Як прапор наш, що вже одцвів, —
В хмарках, як в спогадах, ще грає
Веселка наших давних днів.

Вернути б їх! Ясні простори,
Музику ранку, помах крил,
Широкий шлях на сині гори
З долини смерти — від могил!

Вернути б все! „Ха-ха!” лунає,
Сміється хтось серед лісів...
Смеркає. Сонце одцвітає,
Як прапор наш, що вже одцвів.

19/X. 23.

Ах, як стогнали ми, як плакали в вигнанні,
Який тягар з нас кожний ніс!
Моря б повстали з наших сліз,
Затихли б бурі в нашому зітханні.

На площах ми чужі стояли босі й голі,
І кожний кидав камінь в нас...
Ми стільки винесли образ,
Ми стільки бачили сваволі !!

І все за те, що ми свій край любили,
Що рвались сонце в темряву внести.
...І понесли в світи хрести
Та сиві голови похилі.

29/II. 27.

Схилив я голову і йду поволі
Дрімучим лісом в самоті.
Навколо осінь. Надо мною
Кружляють квіти золоті.

Безмірна тиша. Спів веселий
Давно-давно помалу стих,
Як пісня матері моєї,
Як гомін друзів молодих.

Іду... усім чужий, далекий...
Ніхто не скаже: „Брате мій!“
Ніхто руки мені не стисне
В землі холодній і німій.

І коли я впаду безсилий,
Ніхто, не спиниться, йдучи,
Хіба, що вітер полудневий
Крилом пригріє, летючи.

30/X. 25.

Коли б я знав, що розлучусь з тобою
О краю мій, о земленько свята,
Що я, отруєний журбою,
В світах блукатиму літа,

Коли б я знав про муки люті,
Про сміх і глум на чужині,
Що в мене будуть руки скуті
І в мури замкнені пісні, —

Я попрощався б хоч з тобою,
До лона рідного припав,
Прислухався б до шуму трав
І зник...

Ні! не лишов би я з ганьбою
Шукать ганьби на чужині...
На хрест?! Однаково мені!

Куди нас буря не загнала,
Куди нас вітер не заніс?
Де мертвий камінь не здригнувся,
Не заривав від наших сліз?

Усе ділило наше горе,
Нас гріли гори крижані, —
Мовчали тільки браття—люди
Чужі, холодні, кам'яні!

27/XI. 26.

В часи утечі і вигнання,
Неволі, гіршої тюрми,
В пустелях нашого скитання
Оазу чисту стріли ми.

Голодні, стомлені, розбиті
Пили ми воду з джерела,
Мов щастя перший раз у світі
Душа намучена пила.

Нас більше сонце не палило,
Не різав ніг сухий пісок,
І спочивало наше тіло
Під шелест пальмових казок.

А вранці вийшли на роботу.
Усі пішли, старі й малі.
І не стидались лити поту
На лоні братньої землі.

Це не було вже животіння —
Була це праця, рух, борня.
Неначе світлого проміння
Набрали в душі ми знання.

І знов коли лягла дорога
Для нас до рідних хат, до нив ---
Ми на землі благали Бога,
Щоб братній край благословив.

2/VII. 1922.

Гуси чи лебеді в небі плывуть,
Там угорі, наді мною?!...
В сонці купаються, проміні пють,
В бризках квітки-самоцвіти цвітуть,
Як на Вкраїні весною.

Хмари, чи гуси, чи лебеді там!
Звідки вони налетіли?
Серце хотілось би кинути вам,
Лет ваш звернути звеліти вітрам,
Щоб на Вкраїну летіли.

Ой, полетіть у мій край, полетіть!
Чорного смутку напийтесь,
Зранене серце моє однесіть,
Слізьми моїми пустелі зросіть,
Кровю моєю розлийтеся!

6/IX. 1923.

Невже прийти, вклонитись і сказати:
„Простіть!... незрячий я утік...
Тепер прозрів... вернувся до хати...
Прийшов... спокутувать свій... гріх...”

Ні, ні! Ніколи, ні! Довіку!
Літа горітиму в огні,
Зроблю з себе старця-каліку.
Згнию, як лист, на чужині,

А не вернусь! В ганьбі, в покорі
Не принесу я каяття.
Хоч би колись в кривавім морі
Й роаквітло радісне життя...

Мене б додому не пустили
Червоні ріки на полях,
Кругом розкрилися б могили,
І стали тіні на шляхах.

Пожовклі кості застогнали б,
Розкрили б черепи уста,
І руки вгору познімали б
Туди, де сяла їм мета.

Упала б мати на коліна
І, не вблагавши, прокляла...
О, ні!... Не знімуть в її сина
Вінка тернового з чола!

Покинуті! до вас думки підбиті
Сумною зграєю летять
І з зойком в далині зникають.

Про вас мені все сняться сни тривожні,
Запалюють і студять кров
І обертають в попіл цвіт надії.

Всю ніч, всю довгу ніч мої відкриті очі,
І зори їх впиваються в пітьму,
А ваші образи стоять такі сумні, самотні.

Моя душа іде на хрест і мовчки
Стікає кровю... Ось уже і Смерть!
Ні, ні! не Смерть! Це знову тільки Втома!!

Всю ніч мені вони, далекі, снились,
Всю ніч усмішками цвіли,
Їх очі квітами дивились,
Хоч роси-сльози з них текли.

І серцю солодко було без краю,
Тремтіло, мліло, билось знов,
Немов до нього хтось із раю,
З дарунком Господа прийшов.

28/V. 1922.

Чи вглежу ще свою країну,
Чи може тут на чужині
В зимі на вулиці загину,
І дзвін не вдарить по мені.
Як ніч, майбутнє непрозоре...
На скелі я, навколо — море.

А як я легко б полетів,
Хоч і з розбитою душею,
Ген-ген над рідною землею,
Над сизим килимом степів.
Співає степ, і все співає.
В душі Еол на арфі грає.

У сні угледіти б свій край
І голос матері почути:
„О, сину, сину мій, прощай!
Вже серце сповнене отрути“.
Упав би з криком я до ніг
І все слізьми сказав, що зміг.

13/VIII. 1929.

МОЇЙ МАТЕРІ.

Приснилося, що я вернувся додому...
Іду, дивлюсь: мій край, моя земля,
Сміються в сонці золотому
Річки і села і поля.

Ось-ось прийду до хатоньки моєї,
Де мати жде мене й не жде.
Я скрикну: „матінко!“ до неї,
Вона на груди упаде.

І будуть литись теплих сліз потоки
І в них бренітимуть слова:
„Я ждала, ждала цілі роки
І вяла, сохла, як трава...”

Іду зеленою межею,
Кругом хвилюються жита,
І веться щастя над душею —
І на плечі нема хреста...

Прокинувсь в морі раювання
І все збагнув і похолов...
Іду дорогою вигнання
І по сліду моєму — кров.

2/V. 1926.

Може й повернуся... та де моя мати?!
Чом не захотіла в хаті сина ждати,
Чом пішла за місто, виплакавши сльози,
Зустрічати сина на страшній дорозі.

Не пішла, голубка, понесли небогу
Не назустріч сину, а назустріч Богу,
Щоб зустрівши, впасти, заломити руки
І в сльозах-потоках вилити всі муки.

Може й повернуся на старі руїни,
Та моєї неньки вже немає нині,
Не впаду в обійми, а схилюсь, заплачу
І мечем кривавим ворогам віддячу.

4/I. 30.

Уймають біль єдині сні,
У сні лише мій біль стихає. —
Ні зір, ні сонця, ні весни
Без краю рідного немає. —

Тут не співає ліс пісні,
Казок тут струмись не шепоче,
Тут не сміються ясні дні,
Тут не чарують сині ночі.

Тут, як в труні, нема життя!
Болять лише криваві рани,
Та плаче в грудях каяття,
Що кинув ти свій край коханий.

28/V. 25.

Хто в час пожежі край свій кине,
І, як боюн, в чужий втече,
Того весь вік огонь пече
І проклін рідної країни.

Не знайде той ніде притулку,
Не стріне усміху ніде,
Не вглядить в друзях порятунку,
Коли знесилений впаде.

Коли ж, зотлівши у провині,
Додому вернеться в свій край,
О друже-брате, не питай:
Умри, як можеш, на чужині!

23/II. 26.

П. С.

Не вбивайте останніх надій,
Цих осінніх квіток, що вже гнуться,
Що нам хочуть в сльозах усміхнутися
І блищать в діядемі ясній.

Безліч нас подорозі впаде
У далеких світах, на вигнанні,
Хай же кожний в труну покладе
І надії з собою останні.

Хто ж незломно ітиме усе
В цю негоду, в цю ніч безпросвітну
І безсмертні квітки донесе
Із пустелі у землю обітну,

Той розкаже, що ми серед мли
Не зблудили, а чесно упали,
Що ми вірно в серцях зберегли
Аж до смерти свої ідеали.

20/X. 21.

Упав чабан. Уже не грає
Його сопідка чарівна,
Отара в день ясний блукає,
Немов сліпа, без чабана.

Давно розбіглись пси голодні,
Безпечно хижий звір іде,
Змагання зайві і безплідні, —
Отара, мовчки, смерти жде.

Блукаєм ми, як та отара,
Ніхто в степах нас не веде,
Над нами стала чорна хмара. .
О, де ж ти, наш чабане, де?!

13/V. 25.

Як на святих, дивлюсь на вас в неволі,
Мої, ви страдники, брати,
І ваші стогони і болі
Летять чайками у світи.

Далеко все. Всі образи кохані,
Думки і мрії золоті;
Одні стрівають дні останні,
А другі стріли на хресті.

Але в серцях стоять ще всі живими,
Останній стиск руки, ще лле тепло,
І мати слізьми жалібними
Змива зажурене чоло.

О, ні! Ще в грудях не погасла
Коли не віра, то любов,
Ще залунають наші гасла,
Замає рідна хоругов!

Ще переможними полками
В свій край ви будете іти,
І діти стрінуть вас квітками,
О лицарі мої, брати!

1/ІІІ. 1921.

В РОКОВИНИ ШЕВЧЕНКА.

Одно питання мимоволі
Весь час в думках моїх встає:
Чом не вгледів він сонця волі,
Чому тепер він не живе?

Якими дужими громами
Пророчий голос би гремів,
Якими буйними річками
Котивсь, шумів би його спів!?

Які б вінки він спілв героям,
І як уславив би їх чин?!
Він грав би в сурму перед боєм,
Боровся б сам серед руїн.

А як оплакав би могили,
Яких би квітів насадив!...
Калина б віті похилила,
І в вітях вітер гомонів.

Якими лютими бичами
Карав би нас, що кводі ми,
Що розійшлись ми манівцями
На крок єдиний до мети.

Як в душу б він заглянув кожному,
Як кожний біль би наш відчув.
Він влив би міць непереможну,
Серця б він вірою натхнув!

І де б він був?!... Чи на засланні,
Серед неораних степів,
Чи разом з нами на вигнанні —
Ділив би слёзи і терпів.

Він тут би був! Орел крилатий
Не зміг би стерпіти ярма,
І як би там він міг співати,
Коли вітчизна вся німа!!

27/ІІІ. 1928.

Все ще нічого... Ще прийде колись,
Здійсняться ще ідеали....
Лицарів, лицарів шкода до сліз,
Тих, що у полі упали.

Винні не ми, що з неволі тюрми
Вийти на волю хотіли,
Винні не ми, що своїми грудьми
В мури, як молотом били.

Винні не ті, що за нами пішли
І по дорозі пристали...
Наші стяги їм, як квіти цвіли,
Сонцем цвіли ідеали.

Винен... хто винен, пізнаєм колись —
Де ми й чого не вгадали...
Лицарів, лицарів шкода до сліз,
Тих, що у полі упали.

21/V. 22.

Як зграї хмар, нас вітер гнав,
Нас переможених, розбитих,
І блиск пожеж нас оточав
Вінком, трояндами повитих.

Летіли ми, несли в світи
Жалі і скарги, гнів і муки,
І до великої мети
Все простягали в ранах руки.

І коли ми зустріли скрізь
Байдужий холод, перепони,
Наш жаль розливсь дощами сліз,
А гнів розсипавсь на прокльони.

30/VII. 26.

Два келихи повних стояло для нас...
Вино і Отрута... Отруту взяли ми.
І стислося серце, і світ нам погас.
Ми трупами стали живими.

Ми випили келих проклятий до дна, —
В нас сліз уже навіть немає...
Рука простяглася тепер до вина —
І сміх наш ось-ось залунає.

11/V. 25.

Погляньте, погляньте, — яке божевілля:
Вони на могилах справляють весілля!
Співають, танцюють з чарками в руках,
В червоних убраннях, в червоних квітках.

Лежить хтось у полі. На ньому кайдани,
Гіркі його сльози, тяжкі його рани...
Погляньте: вони наливають в чарки
То кров його теплу, то сльози гіркі.

Вони божевільні. Співають, танцюють!
Нічого не бачуть, нічого не чують...
На покутті поруч сидять молоді,
Як мармур, холодні, як крейда, бліді.

Ні руху, ні слова, неначе каміння,
В очах його розпач і жах божевілля,
А в неї в віночку, в мережках, в квітках
Їх плід неживий на зомлілих руках.

26/VI. 22.

Ні, це не роки боротьби,
Змагання, пориву, горіння..
Це роки людської ганьби,
Це роки людського падіння.

Скажіть, за що лилася кров!
Щоб обернути все в руїну?
Щоб звір людину поборов
І обернув її в тварину?

Не знають люде — де іти.
Зоря над людськістю погасла..
Згубилась стежка до мети,
Умерли всі великі гасла.

26/VI. 22.

Де цвіт життя, де гомін, рух?
Де дужі пориви, змагання?
Умер великий творчий дух,
Воскрес маленький — руйнування.

Людство стомилось в боротьбі:
Ще здібне вдарити, розбити,
Але не здібне вже створити
Нічого кращого собі.

Міцніші слабших перебують,
Згризуть залізними зубами,
Пороблять рештки їх рабами
І в ярма з криці закують.

Здається, пройде тільки мить,
І демон помсти прилетить.
Поллються пошести дощами
І відкриють землю знов тідами.

І пожалкують всі тоді,
Що день ясний не привітали,
Що потоптали ідеали
І заповіти золоті.

7/І. 1923.

Це не життя уже, це віку доживання
На проклятих шляхах проклятого вигнання,
Розвіяв вітер нас, як листя восени,
Лишились сльози нам, та спогади, та сні.
Це не життя уже — агонія, конання.

З високих гір і скель упали ми в безодню,
На крилах вчора ще — плазуєм ми сьогодні,
Але наш Бог—все ж Бог, і недосягнена мета
Цвіте і досі нам, як квітка золота,
І крають душі наші стогони народні.

Розбиті ми, але не просимо в покорі
Ні ласки ворога, ні порятунку в горі.
В серцях у нас немає каяття,
І колиб вернулись ми знов в життя, —
На гори б знов пішли, туди, туди, під зорі.

Щодня, щодня ми ближче до могили,
Щодня нас кидають надії, сили,
Аде вони летять в наш край в живі серця,
Окрилюють, гартують дух борця,
Вливаються потоками у жили.

Так умираймо ж ми спокійно, як вмирали,
Поклавши в голови нетлінні ідеали,
Колись із терну нам сплетуть вінки
І на хрестах повісять на віки,
Щоб до могил, до нас, стежки не заростали.

3/III. 1923.

Не нам від сорому горіти:
Служили чесно ми меті,
І нас, батьків, ще наші діти
Залишуть в книги золоті.

Для нас вигнання—хрест не смерти,
А віковічного життя.
Як дивно-солодко умерти
Без мук, жалю і каяття!

І ще раз крикнути без болю:
„О людство, очі догори!
Борись за радість, сонце, волю
І так, як ми, за них умри!”

5/І. 1923.

Ми стільки кинули вогня,
(Душа без краю наболіла,) —
Що в сяйві соняшного дня
Вода! Так, так! Вода горіла.

Коли ми впали, то в боях,
В вінках тернових і з мечами, —
Майбутнє стане на наш шлях
І піде радісно за нами!

7/І. 1922.

Переможіть ще стократ тисяч нас,
Закуйте мертвих нас в кайдани,
Переверніть пів світу враз,
Спаліть великі океани. —

А ми не вклонимося вам,
Єритикам і фарисеям,
І ще раз скажемо синам
Іти за нашим Моїсеєм

21/ІІ. 1922.

Життя — це все! З життям зникає
І небо й сонце, і земля,
І час, простір. І все вмирає,
Коли вмираю я.

Шануйте ж тих, хто для ідеї
Себе на жертвенник кладе:
І ніжний цвіт душі - лілеї,
Й життя прекрасне, молоде.

11/V. 25.

Не той переміг ще, хто військо розбив,
І нарід примусив мовчати:
Хто помстою, гнівом запалить рабів
І списи їм вирве й гармати.

А той є розбитий, хто віру в бою
Згубив в свою правду і силу...
Нахилить він голову низько свою,
В ярмо її встромить похилу.

11/V. 25.

Енергії! Нестриманих бажань!
Не вянучих надій, а віри!
Важких велінь без колихань,
Вогню, краси, самоофіри!

Таким лише, як хочем ми,
Таким життя повинно стати!
Ми мусим вирватись з тюрми,
Ми мусим ґрати розірвати.

Але не смутком, не плачем
І не благанням, не словами,
А ділом, волею, мечем!
Оцими, власними руками.

27/V. 1922.

Блаженні ті, що із вигнання
Вернулись в рідний край і там
Будують в поті, в час світання
Національний храм.

Блаженні й ті, що на чужині
Несуть терпіння тягарі:
Життя їх в жертвеннім горінні
Горить на вівтарі.

28/IV. 28.

Він загорівсь, як стовп в пустелі,
І враз осяяв нам мету,
І через прірви, через скелі
Нам кинув стежку золоту.

І ми, немов на легких крилах,
Знялись і в сійві летимо,
Ми силу будимо в безсилиях,
З рабів скидаємо ярмо.

І безліч нас... І вже колишня
Нам ніч в пустелі не страшна,
І все нам ближчає розкішна
Мета... єдина і ясна.

8/V. 29.

Це вже не горе особисте,
А всенародній крик і жах,
Це наше Сонце промінисте
Родилось в муках і сльозах.

Ще мить і вгледим ми проміння
І, перетворене в бальзам,
Воно нам здійснить всі хотіння
І загоїть всі рани нам.

13/IX. 28.

З цієї крові, що лилася,
Посходили вже квітки,
Там, на любій Україні,
Посходили вже квітки.

Тільки вдарить грім весняний —
І квітки ті зацвітуть.
Тільки зійде сонце волі, —
І квітки ті зацвітуть.

Із тих сліз, що в нас лилися,
Буйні ріки потечуть.
Із вигнання, із пустині
На Вкраїну потечуть.

В край обітний, в край коханий
Ми на хвилях попливем.
З серцем, пройнятим стрілою,
На Вкраїну попливем.

25/І. 1924

Не знаю що, — чи сніг, що тане,
Чи темні плями де-не-де,
Але на серці щось весняне,
Щось дивно — свіже молоде.

Де чорний сум, зневіра повна?
Як вільно, широко думкам!
Душа, як пісня молитовна,
І світ — ясний величний храм.

І близько день, коли з вигнання
З нас кожний в край свій полетить;
Загойть рани і страждання,
Душою хворою спочить.
О, близько день! Це ніч остання!

4/III. 29.

Не складайте крил журливо,
Не хиліть сумних голів:
Хтось могучий полохливо
В темнім лісі затремтів.

Швидко сонце схід запалить,
Позлотить сумні лани.
Швидко Воля камінь звалить,
Встане знову із труни.

І не з помстою, не з гнівом
Піде Воля по ланах,
А з небесно-ніжним співом
І з бальзамом у руках.

І над кожним, хто у полі
Впав, поранений в бою,
Вона сумно мимоволі
Схилить голову свою.

Не складайте крил журливо:
Хтось могутий затремтів.
Хтось тікає полохливо
В чорну темряву лісів.

Уже завершений упав наш дивний Храм.
Упав від подиху вітрів північних,
Катів-наїздників одвічних.
Упав на глум, на сором нам.

Руїнами роздавлені усі,
Усі, що в Храмі спочивали,
Народній жертвенник квітчали,
Модились правді і красі.

Що нам лишилося тепер?
В сльозах стояти на колінах,
Тужити, битись на руїнах,
На трунах наших мрій-хімер?!

Ні! Ні, О, ні! Дзвонити в дзвін,
Усіх, хто є живий, скликати,
Знов Храм наново будувати
На диво-подив всіх країн.

Хай мури виростуть до хмар
В красі величні і похмурі,
Щоб не страшні були їм бурі,
Ні стріли хижих яничар.

31/VI. 1922.

І досі ще цвітуть в уяві прапори,
Тече юрба по вулицях шумливих...
В дідів, жінок, у дівчорі
Обличча в усміхах щасливих.

І досі ще стоять в очах полки,
На зброї іскри хтось зриває...
О хтось іде: „Здорові, козаки!”
„Здорові, батьку!“ грім лунає.

Зпід мертвих скель забило джерело,
Покотом буйним ллється: „Слава!...”
О Боже! Щастя в нас було!
О Боже, в нас була Держава!

Невже ми втратили її?
Невже у нас не стало сили?
Хоч крихту рідної землі
Чому в руках ми не лишили?

Спокутуймо-ж ганьбу свою,
З'єднаймося всі в єдину лаву,
Знайдім в диму, в огні, в бою
Свою загублену Державу!

Одспівав я пісні вже свої,
Коли квітли степи, зеленіли гаї,
Як надії крилаті мої.

А тепер... а тепер забіліла зима,
Ні надії, ні сонця нема...
Цілий світ мовчазний, як тюрма.

Засвітіть, засвітіть в далині
Хоч не сонце, — маленькі вогні, —
І ви збудете пісню в мені!

Одспівав я пісні вже давно,
Коли в грудях в нас билося серце одно,
І шуміло життя, як вино.

О, з'єднайтесь в єдину сімю,
Встаньте муром єдиним в бою, —
І ви збудете пісню мою!

3/І. 1923.

Я бачу вас, святі могили,
Без написів, імен, хрестів.
Лише квітки в степах вас вкрили
Під тихий-тихий плач дощів.

Хто в них? Чиї тіла гарячі?
Хто назве лицарів, борців?
Хто втрати нації оплаче,
Кели поховано співців?

Благословенні будьте нині,
І присно і, во вік віків!
Світить, як зорі, Україні,
На помсту кличте юнаків!

21/VІ. 1922.

Не сумуй, дитино,
Що немає тата,
Мабуть його в полі
Стримала розплата.

Прийде він додому,
Принесе гостинця:
Повні поли маків
І перлин, для синця.

Не лютуй, що тато
Не прийшов на свято:
Мабуть його в полі
Стримала розплата

Ти ж хіба не бачив
Як вояк — чужинець
Все питав у мене:
— „Хто він? Українець?“

Як я від удару
Серед хати впала,
Як він бив ногами,
Як я проклинала.

Не журися, сину,
Що немає тата,
Мабуть його в полі
Стримала розплата.

Хліба нам не треба:
Нагодують мрії
Про казки минулі,
Про майбутні дії.

Виростай, мій сину,
Будь міцний, як криця,
Виростеш — скажу я —
Де лежить рушниця.

Де лежать набої,
Де лежить гармата,
Не сумуй же, сину,
Що немає тата.

12/I. 21.

Земля летить. Музика грає.
Веселий брязкіт, сміх і дим.
Голубка крука обнімає,
Стара воркує з молодим.

Заплакав хтось. Упала чарка.
Розбилась чарка, чи любов,
На мент один набігла хмарка.
Розлив хтось знов вино, чи кров.

А там... а там десь серед ночі
Хтось бризка іскрами в пітьму,
Малий онук в кутку щось точе,
А дід нашіптує йому.

28/ХІІ. 21.

Іди, іди, наш катоньку,
В комороньку, у хатоньку,
Тягни добро зароблене,
Перлинами оздоблене.

Гвалтуй дочку-калиноньку,
Топчи вдову-билиноньку,
Іди вперед Вкраїною
Огнем, мечем, руїною.

А виснажиш всю силоньку,
Ми вириєм могилоньку,
Як наш Дніпро, широкую,
Як наш Дніпро, глибокую.

І ворога безсило́го,
Як нелюба немилого,
Положимо з квиліннями,
Накриємо каміннями.

Тягни добро зароблене,
Перлинами оздоблене,
Іди вперед Вкраїною
Огнем, мечем, руїною.

21/V. 1919.

У
Ще громом вибухнуть повстання
І морем рідний край заллють.
І будуть зойки і благання,
Але ніхто не буде чуть, —
За ріки крові без вагання
Моря криваві потечуть!

Не чув нас світ глухий, холодний,
Але тепер зжахнеться він,
Коли народ страшний, голодний
На гвалт ударить в дужий дзвін
І розпічне свій суд народний
Серед пожарищ і руїн.

16/XII. 1922.

Десь ліси шумлять з вітрами,
Десь хвилюються жита,
Над ставом десь між чайками
Веться мрія золота.

Десь моя сумує мила
І мене не жде уже,
Десь, простягши білі крила,
Скарб мій янгол стереже.

Десь кривавими річками
Дорогі пливуть тіла,
Десь прокльонами-громами
Мати сина прокляла.

І туди, в країну смерти,
Ми крізь мури пробемоь...
Наші прапори подерті,
Наше серце зайнялось!

17/II. 19.

ПІСНЯ.

Спішіть на бій, на бій кривавий,
В кім тільки в серці грає кров,
Хто Україні хоче слави,
Хто жах, як лицар, поборов.

В містах, по селах кат лютує,
Мордує, топить на вогні,
Хто тільки поклик-стогін чує,
Той буде в полі на коні!

Хто лицар є, тому забава
Покласти голову свою,
Його вінком вквітає слава
І скаже: „Він поляг в бою”.

Летіть, вітри, гуляйте в полі,
Впадіть на ворога, орли,
За сон життя, за усміх волі
Найкращі лицарі лягли.

Ще крок один, і в край обітний
Вас впустить брама золота,
І загримить вам крик привітний
Народу, знятого з хреста.

27/IX. 21.

ПІСНЯ.

Синій, як море, як день, золотий —
З неба і сонця наш прапор ясний.
Свій рідний прапор високо несім!
Хай він, уславлений, квітне усім.

Гляньте, на ньому волошки цвітуть,
Гляньте, жита з його золото ллють!
З жита, з волошок наш прапор ясний,
З неба і з сонця, як день весняний!

Прапор наш рідний — це рідна земля,
Наші простори, річки і поля.
Доки в боях не уславим його,
Доти не вгледимо краю свого.

Славою, славою вкриєм його,
Кровю гарячою серця свого.
Доки його не уславим в боях,
Доти не будем на рідних полях.

Славою, славою вкриєм в боях!
Вквітчані будем на рідних полях.

9/I. 1923.

Бачу, чую серцем чулим,
Як біжать майбутні дні,
Як над чорним, над минулим
Сяють радісні вогні.

В нашу темну ніч вигнання
Ранок радісний несуть,
Вістку радісну світання,
Мрію наших передчуть.

Чую, бачу серцем зрячим
Рідний Київ, гомін, рух...
Всі горять огнем гарячим,
Всіх пройняв єдиний дух.

Знов вернулося недавнє
І вернуло нам весну,
Бачу наше військо славне,
Чую пісню голосну.

Бачу сльози і ридання,
Сміх, обійми, стиски рук...
Ви з неволі, ми з вигнання...
Скільки горя, скільки мук!

Всі на вулиці... І хворі!
Немовлята і старі.
А вгорі, як хвилі в морі,
Ллються, вються прапори.

Бачу свято довгождане,
Чую хтось в сурму гуде.
„Розступіться, громадяне,
До Софії військо йде“.

26/I. 28.

Ридати хочеться, та сльози скамяніли,
Кричати — голос занімів.
Огні останні догоріли
Надій, і поривів, і снів.

Жируйте, зрадники, що честю торгували,
Ревіть, кати, що волю розпяли,
Але ще тліють в душах ідеали,
На чатах в небі ще орли.

Прозрять колись незрячі очі,
Страшного суду прийде час,
І вас земля прийняти не схоче,
І пси одвернуться від вас!

18/II. 1921.

ОТАМАН.

Отаман літа ховався
По болотах, по лісах,
Люто з ворогом змагався,
Викликав усюди жах.

Та що острів, коли море
Кида хвилі навкруги:
Линуть хвилі, як ті гори,
Заливають береги.

Баче він — змагання марні
І даремна боротьба,
Зайві вчинки легендарні
І промови до раба.

І коли усі повстанці
Спали ще солодким сном,
Тихо-тихо рано вранці
Потай зник він за селом.

Звів він голову похилу
І в ворожий табор йде,
Віддає йому і силу
І завзяття молоде.

У ворожім війську служить
І катам поклони бє,
Більш не бється і не тужить:
Паном їсть і паном пє.

По хатах пішли повстанці,
Чорну вістку понесли
І отамана-поганця
На вік вічний прокляли.

Потекли невільні роки .
Серед лиха та негод,
Кат знущався на всі боки,
І терпів, терпів народ.

Та урвалося терпіння:
Булик рсєм знов гуде,
Забалакало й каміння,
І повстання знову йде.

Знову „слава“ скрізь лунає
І несе то мир, то жах,
Синьо-жовтий прапор має
І на селах і в містах.

Розцвіта все більше квітів
З кожним ранком по-весні;
В нас в руках вже шість повітів,
Дід з онуком на коні.

Відчувається з літами
Біль-огонь забутих ран,
Вже давно не спить ночами
Наш зрадливий отаман.

І коли чутки правдиві
До отамана дійшли,
Полились згадки, як зливи,
Мозок, душу залили.

Втік він знову рано вранці
І з'явився на селі:
„О брати мої-повстанці, —
Б ю чолом вам до землі“.

Розшматуйте моє тіло,
Коли Каїн, зрадник я,
Коли серце не боліло,
Не вилася в нім змія.

Коли я на мить єдину
Гнів великий свій приспав,
І кохану Україну
Ворогам своїм продав...”

Не дали йому сказати
І рушницю подали...
Став він землю цілувати:
„О, спасибі вам, орли!...

Не братавсь я щиро з паном,
Думав: як я знищу зло...”
— „Будь нам знову отаманом!”
Товариство загуло.

„Зрадник!“ — чийсь почувся голос,
І в руці блиснув наган, —
І схилився, наче колос,
Впав на землю отаман.

7/ІІІ. 1926.

О, вір мені: мине посуха,
Сурма над нами загуде,
І благодать святого Духа
Дощем на землю упаде.

І дощ заллє, загоїть рани
На грудях страдниці-землі,
В моря, в зелені океани
Оберне він степи її.

Земля вбереться, як калина,
Умре навік кривавий звір,
Воскресне в людях знов людина
І зверне очі знов до гір!

10/V. 1922.

Любіть! Лише Любов до щастя
І нас і людство приведе.
Любіть: любов — нектар солодкий,
Гірка отрута — ворожнеча.

І доки буде ворожнеча,
Не буде щастя на землі.
І доти буде плач і стогін
І крові людської озера.

Любіть: ще ясно сонце світе.
Любіть! Невже ви слово це
Відчуєте оглухлим серцем,
Коли вже сонце прохолоне?

Коли безтямні, божевільні
Усі ви візьметесь за руки,
Щоб разом всім іти до щастя, —
Але коли вже пізно буде.

20/II. 24.

Сон, що людям роки снівсь
І приніс їм стільки сліз,
Чорним вороном схопився
І подався в чорний ліс.

Над землею сонце сходить
І бальзам проміння ллє,
В кузні пісню хтось заводить
Із меча леміш кує.

II/V. 25.

Національна честь — це керма корабля,
Держить її в руках могучих,
Аж поки в усміхах блискучих
Не зацвіте свята земля.

Національна честь — це зірка провідна.
Ідять вночі лише за нею,
Доки над рідною землею
В красі не спиниться вона.

Виряжаю тебе я в далеку дорогу,
Тобі в голови попіл з надії кладу,
В твої руки вкладаю меча-перемогу
І лілею зівялу бліду.

Хай укриє китайка червона,
Наче кровю ясною, труну,
Хай горить над тобою корона:
В неї сонце ясне оберну.

Спи, моя Незабутня, кохана,
Доки буря з Кавказу до Сяна
Не розвалить могилу твою.

З М І С Т :

Стор.	Стор.
Із старих і майбутніх ві- ків	Як сфінкс 62
5	Ти стомивсь 64
Вітри і бурі весняні , . .	Життя в своїй красі . . 67
6	Як океан, глибока рана . 70
Із наших снів	О, принесіть, як не надію 72
9	Ой, чужино-чужинонько . 73
Заньковецькій	Умерти, чи край свій ли- шити 75
10	На чужині 77
На плач наш, на стогін . .	Літо, свято 78
12	Мерці 81
Весна дерева шумом крила	Все більш зникає берег . 84
13	Брати-вигнанці 86
Воля	О, не дурно ми плачемо 87
14	Заходе сонце 88
З мечем і келихом вина	Ах, як стогнали ми . . 89
15	Схилив я голову 90
Повстання зайнялось . .	Коли б я знав, що розлу- чусь з тобою 92
19	Куди нас буря не загнала 94
Під Крутами *	В часи утечі і вигнання 95
20	Гуси чи лебеді 97
Вояче-брате	Невже прийти, вклони- тись 98
24	Покинуті, до вас думки 100
В пурпурових шатах поле	Всю ніч вони снилися . 101
26	Чи вглежу ще свою країну 102
Не плач, о, Музо	Моїй матері 104
27	
Вели його маленькі, як пігмеї	
29	
1921 рік	
31	
З зерна надій моїх	
32	
За горою сонце гасне . . .	
36	
У Степана рана	
37	
Чи тут лишитись	
38	
Біжу, куди не знаю	
40	
Вони під прапором ідуть	
42	
Голод	
45	
Чорні стовпи	
55	
Чи не ти, сліпий, із хати	
56	
В нас не сталося нічого	
58	
Страждати, думати	
60	

	Стор.		Стор.
Може й повернуся	106	Він загорівсь	134
Уймають біль єдині сні	107	Це вже не горе особисте	135
Хто в час пожежі	108	З цієї крові, що лилася	136
Не вбивайте останніх на- дій	109	Не знаю що	138
Упав чабан	111	Не складайте крил	139
Як на святих, дивлюсь на вас	112	Уже завершений упав	141
В роковини Шевченка	114	И досі ще цвітуть	143
Все ще нічого	116	Одспівав я пісні	145
Як зграї хмар	118	Я бачу вас	147
Два келихи	119	Не сумуй	148
Погляньте, яке божевілля	120	Земля летить	151
Ні, це не роки боротьби	122	Іди, наш катоньку	152
Де цвіт життя	123	Ще громом вибухнуть повстання	154
Це не життя уже	125	Десь ліси шумлять	155
Не нам від сорому горіти	127	Спішіть на бій	157
Ми стільки вилили огню	128	Синій, як море	159
Переможіть ще стократ нас	129	Бачу, чую	161
Життя — це все	130	Ридати хочеться	163
Не той переміг	131	Отаман	164
Енергії	132	О, вір мені	169
Блаженні ті, що із ви- гнання	133	Любіть	170
		Сон, що людям снився	172
		Національна честь	173
		Виряжаю тебе я	174

5,22 (1986)

Р
Л

4470

6506

695.В

Шо Конф. 38215

